

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДЕРЖАВНИЙ ЗАКЛАД

**“Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського”**

кафедра філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

МАТЕРІАЛИ

IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених

**“КОНЦЕПТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО
СУСПІЛЬСТВА”**

(Одеса, 21-22 травня 2021 року)

Одеса -2021

УДК: 1:403:316.6(08)

К 65 Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства :
Матеріали IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» (Одеса, 21-22 травня 2021 р.) 65 с.

Рецензенти:

Єременко Олександр Михайлович – доктор філософських наук, професор кафедри філософії Національного університету «Одеська юридична академія»

Романенко Михайло Ілліч - доктор філософських наук, професор кафедри філософії Комунального закладу вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Збірник матеріалів IV Міжнародної конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Концепти соціокультурної трансформації сучасного суспільства» вміщує матеріали, які досліджують соціокультурні засади трансформацій ціннісної сфери життєдіяльності суспільства, аналізують соціокультурні трансформації молодіжного соціуму, показують соціокультурні трансформації освітнього середовища та розкривають проблемні моменти культури бізнесу в умовах соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства, а також розглядають синергетику як самоорганізаційну систему у суспільстві, що трансформується. Рекомендовано для науковців, педагогів, докторантів, аспірантів, студентів.

Ухвалено до друку та розповсюдження мережею інтернет вченою радою Державного закладу «Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 12 від 27 травня 2021 року)

2. Регіони Східної Європи: інтеграційні очікування та конфронтаційні небезпеки : Матеріали Міжнар. наук. конф., Чернівці, 18 - 19 верес. 2000 р. / [ред.: Ю. І Макар]. - Чернівці : БУКРЕК, 2000. - 264 с.

3. За заг. ред. Корнієвського О. А., Тищенко Ю. А., Яблонського В. М. Громадянське суспільство України: сучасні практики та виклики розвитку : аналіт. Доповідь / О. А. Корнієвський, Ю. А. Тищенко, В. М. Яблонський. – К. : НІСД, 2018. – 128 с.

Гюльхан Юлія Борисівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК РЕСУРС ТРАНСФОРМАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Істотні зрушення в економічній, політичній, культурній та інших системах суспільства органічно пов'язані з певними змінами на рівні ментальності особистості, тобто в індивідуальному житті людей. Ментальність проявляє себе через систему цінностей та норм, в індивідуальній і колективній поведінці людей, в традиціях, архетипах, стереотипах. Тому дослідження проявів ментальних рис і орієнтацій населення України в контексті трансформаційних змін, що відбуваються в сучасному українському суспільстві, є важливим.

Оскільки ментальність характеризують цінності і норми поведінки, характерні в тій чи іншій мірі для представників певного народу (нації), отже, найважливішими складовими ментальності є цінності і ціннісно-мотиваційний ставлення до праці і багатства, норми і зразки соціальної взаємодії, соціальні стереотипи, організаційні форми повсякденної життєдіяльності та ін. В ментальності представлена та частина культури, яка дає людині можливість орієнтуватися в економічній, політичній і соціокультурній сферах життя, в сучасних суспільних реаліях. При цьому цінності знаходяться в ядрі ментальності як складного соціокультурного феномену. Цінності розуміються як культурно обумовлені стійкі уявлення про те, що в певному соціумі є важливим для людини. Цінності є найважливішим компонентом індивідуальної організації людини, його морально-психологічної та інтелектуальної діяльності. З цінностей формуються життєві цілі і плани людей, тобто їх цілеспрямована і цілераціональна діяльність. Якщо цінності не відповідають соціальним обставинам і вимогам часу, то раціональна діяльність індивіда стає неефективною. Так відбувається і з пострадянськими цінностями українців, які в умовах радикальних культурно-інституційних перетворень виявили певну стійкість ціннісної ієрархії і стали виконувати компенсаторну функцію в

умовах інституційної кризи в суспільстві і розчарування людей тим соціумом, яке створювалося нібито на нових ціннісних підставах.

Як відзначається багатьма дослідниками, в сучасній Україні співіснують дві різні моделі ціннісних систем. Одна з них тяжіє до постіндустріальної індивідуалістичної моделі цінностей західного типу, а інша - до традиціоналістської-колективістської моделі цінностей. Причому, якщо раніше грань між носіями цих ціннісних систем була розмита, то тепер про них можна говорити як про двох досить чітко оформились групах. У той же час значна частина населення (близько 30%) складає групу з суперечливою системою ціннісних орієнтацій, для яких характерне амбівалентна свідомість і не існує чіткого ціннісного самовизначення. При цьому в ціннісному свідомості населення України поступово відбувається згасання державно-патерналістської орієнтації, значущості колективістських цінностей і зростання індивідуалістичних, демократичних цінностей та принципу «опора на власні сили». Однак в масовій свідомості ще зберігається розрив між установками на необхідність розвитку демократичних принципів, з одного боку, і неможливістю їх реалізувати в повному обсязі в реальній дійсності - з іншого. Такі ціннісні підстави не сприяють успішним трансформаційних процесів в українському соціумі.

Українські вчені, зокрема В.В. Танчер, В. П. Спепаненко, виділяють три найбільш узагальнені моделі основних типів реакції громадян України на пострадянську ситуацію: пасивність і аттантізм (тобто інерція «колективістських» цінностей, установка на терпіння й неясну надію на «об'єктивні» позитивні зміни в майбутньому, ностальгія за минулим,), активна адаптація (тобто енергійний пошук можливостей виживання, відкритих новими соціально-економічними умовами) та орієнтація людини на максимальний індивідуальний економічний і соціальний успіх [1]. Тому є реальні підстави стверджувати, що у новій суспільній реальності зароджуються нові норми і правила, необхідні для успішної життєдіяльності, й індивідуалізм стає однією з таких норм.

Ряд вчених, зокрема І. Поліщук, вважає, що специфічні риси ментальності українців зумовлюють особливості здійснення трансформаційних змін в українському суспільстві. Так, І. Поліщук зазначає, що в українській ментальності не дуже розвинені такі риси характеру, як цілеспрямованість і рішучість[2]. На думку дослідника, найбільше українцеві властива обережність, інертність, повільність, він не любить ризикувати, живе за принципом «якось воно буде», довго зважує всі «за» і «проти», довго радиться і рішення приймає половинчасті. Навіть при наявності знань, ерудиції, досвіду нерішучість набагато знижує «коефіцієнт корисності». В цілому, на думку І. Поліщука, Україні бракує ініціативних харизматичних особистостей, а ті, які є, зазвичай ідуть не в бізнесмени, а в чиновники [2]. Ще однією рисою національної ментальності українців учений вважає консервативність, і зазначає, що «українець не довіряє змінам, який прагне не знайти щось нове, а зберегти вже створене. Це визначає його невміння, а може, і небажання йти в ногу з часом»[2]. Однак інші дослідники відзначають

такі риси національного менталітету, які здатні вивести нашу державу на рівень економічно розвинених країн. Це, перш за все, така національна риса, як хазяйновитість. У народних прислів'ях і приказках поняття «хазяїн», «господиня», «хазяйська дитина» звучать не інакше, як похвала. Інша позитивна риса української ментальності - це особливе емоційне світовідчуття. Цей стиль мислення вирізняв і запорозьких козаків, котрі здобували перемоги не завдяки силі, раціональній тактиці чи «залізній» дисципліні, а діям, яких від них ніхто не очікував. Жвавість, нестандартні ходи, несиметричні відповіді - все це проявляється як в українській економіці, так і в геополітиці. І в цьому наш психологічний козир, адже ці риси невластиві ні європейцям, ні американцям. Крім цього, українцю властивий здоровий прагматизм. Навіть славнозвісна українська «жадібність» тут може зіграти позитивну роль. Миролюбність, неагресивність, вміння уникати зіткнень - це чинник стабільності.

Таким чином, деякі ментальні особливості українського народу можуть бути ефективним ресурсом, який можна використовувати в процесі трансформаційних змін сучасного українського суспільства. Для цього представляється важливим подальше дослідження розвитку ментальності населення українського суспільства, яке є затребуваним у контексті наукового пізнання нових соціокультурних феноменів трансформаційного суспільства.

Список використаних джерел

1. Суспільна трансформація: концептуалізація, тенденції, український досвід / За ред. В.В. Танчера, В. П. Степаненка. К.: Ін-т соціології НАНУ, 2004. 244 с.
2. Поліщук І. Ментальність українства: політичний аспект / І. Поліщук // Людина і політика. № 1. 2001. С. 86–100.

Парадюк Олена Олександрівна – аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

ТИПОЛОГІЧНО СТІЙКІ ПІДХОДИ ДО ПОНЯТТЯ «ІСТОРИЧНА СВІДОМІСТЬ»

Історична свідомість – це складне і багатогранне явище суспільного життя. Його не можна вивчати в якомусь одному аспекті або плані, як не можна, скажімо, надати характеристику простору, користуючись одним виміром. Тут важливим методологічним принципом повинна служити багатоплановість підходу до вивчення історичної свідомості, яка визначається різноманіттям зв'язків та відносин даного поняття з іншими формами